Samhällskunskap, åk 8 till gymnasiet, 75 minuter, 60 med den kortare vägen

Vem bestämmer över hushållets pengar?

Många säger att skolan inte lär ut något man har nytta av i riktiga livet. Här får eleverna ett påhittat hushåll och verkliga priser, räntor och jobb. Tre val, tre år, och ett konto som inte får gå under noll. Efteråt ser de att samma beslut i Riksbanken gav fyra olika liv, och att en familj med goda skäl för varje val ändå kunde hamna fel.

Lektionsfrågan

Vem bestämmer över hushållets pengar?

Eleverna spelar ett hushåll genom 2022 till 2025 med tre svåra val, jämför utfallen och skriver egna regler för livet.

1	2	3	4	5	6	7	8
							
Gissa först	**Så funkar ett hushåll**	**Priserna, 2022**	**Räntan, 2023**	**Jobben, 2024**	**Slutkortet, 2025**	**Fyra hushåll**	**Mina regler**
3 min	13 min	13 min	12 min	12 min	3 min	11 min	8 min

Koppling till läroplanen

Centralt innehåll i korthet, en sammanfattning och inte ordagranna citat.

Lgr22, åk 7 till 9

Samhällsresurser och fördelning: hur hushåll, företag, banker och det offentliga hänger ihop, varför samhällsekonomin förändras och vad det får för följder. Ojämlik fördelning av inkomster och förmögenheter. Arbetsmarknadens villkor, till exempel lönebildning.

Gy25, nivå 1a1, 1a2 och 1b

Ekonomi och resursfördelning: privatekonomi med inkomster, utgifter, sparande, försäkringar och lån, också konsumtionskrediter, och hur privatekonomin hänger ihop med samhällsekonomiska förändringar. Konjunkturer och ekonomisk politik.

Det eleverna ska ta med sig

1. Du bestämmer inte vad som händer med priserna, räntan eller jobben. Men du bestämmer hur rustad du är när det händer.
2. Hur rustad du kan vara beror på var du börjar.
3. Ett bra beslut och ett bra utfall är inte samma sak.
4. Det som är klokt i dag kan stå i vägen för det du vill.
5. Det ett hushåll sparar in är någon annans försäljning.

Förbered, 15 minuter utöver utskriften

- [ ] Skriv ut enligt tabellen på sidan 3. Dela korten med paren, en PDF per hushåll, till exempel i Classroom.
- [ ] Dela in paren i förväg, och fördela hushållen A, B, C, D, A … Ha facitkorten nära. Du behöver inte kunna dem.
- [ ] Du behöver inte kunna ekonomi. Allt som krävs står här och på korten, och i Vanliga elevfrågor på sidan 14. Läs Saklighet och känsliga samtal på sidan 15.
- [ ] Öppna presentationen. Bild 1 ska synas när eleverna kommer in.

Känsligt ämne

Pengar är nära. I klassen finns elever vars familjer har det som Linnea, har en förälder som blivit av med jobbet eller har skulder. Fråga aldrig hur det är hemma. Alla svar handlar om hushållen på korten.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Så går spelet

Fyra hushåll och ett konto

Fyra hushåll, påhittade. Världen är verklig. Tove och Samir i huset, Linnea i tvåan, Noah i andra hand, Hanna och Yusuf som sparar. Varje par får ett hushåll.

En rad och ett konto. Paret räknar en sak varje år: vad som är kvar i månaden, gånger 12, till eller från kontot.

Golvet: kontot får inte gå under 0 när året är slut. Hanna och Yusuf prövas också vid köpet. **Målet:** varje hushåll har ett eget mål, något de vill med sitt liv. Bara pengar på kontot räknas.

Går kontot under 0? Ringa in det och spela vidare. Minus betyder att hushållet har lånat eller inte betalat räkningar. Vad det kostar räknas inte in, så i verkligheten hade det blivit dyrare.

Varje runda går likadant

Tre rundor, en aktör var: företagen och priserna 2022, Riksbanken och räntan 2023, jobben 2024. Sedan slutkortet 2025.

Ordningen i rundan: nyheten, valet, året. Paret väljer *innan* det får se årets siffror, precis som i verkligheten. Därför står året på kortets baksida och årets ränta på tavlan först efter valet.

Räkningen, samma varje år:

Ränta i månaden = beloppet × räntan ÷ 12 × 0,7. Avrunda till hela hundratal. Räntan skrivs med komma flyttat två steg: 4,4 procent är 0,044.

Kvar = Kvar före räntan – räntan. (Hanna och Yusuf sparar: plus räntan.)

Kontot = kontot förra året + Kvar × 12 + Val och händelser.

Miniräknare eller mobil får användas.

Materialet

Material	Hur många	Vad det är
Mitt blad	1 per elev	Ett ark, s. 1 och 2. Framsidan: Gissa först. Baksidan: Fyra saker att veta och Mina regler.
Hushållsbladet med räkneblad	1 per par	Ett ark, A till D. Framsidan (A 1): hushållet, målet, golvet och orden. Baksidan (A 2): räknebladet med tabellen, valen och kretsloppet.
Korten på skärmen	1 PDF per hushåll	A till D: kort 1, 2, 3 och slutkortet, sju sidor. Paren läser dem på en dator eller platta. Finns också med stöd.
Kuvertet	Om du vill ha papper	Samma kort, fyra ark per par. Slutkortets baksida är tom. Används igen.
Facitkorten	Till dig	Fyra ark, ett per hushåll. Framsidan: de åtta vägarna. Baksidan: lärarrutorna. Används igen.
Korten med stöd	Vid behov	Samma kort, val och belopp med kortare text och ordförklaringar, så att eleven kan arbeta i samma par. Slutkortets baksida har räkningen på ett blad och ordlistan.
Ifyllbar PDF	Vid behov	Mitt blad och de fyra hushållsbladen, för elever som skriver på dator.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Skriv ut

Dubbelsidigt A4. Slutkortet har tom baksida, så att varje kuvert börjar på en framsida. Alla delar finns i färg och tonersnålt på didaktikstudion.se/hushallets-pengar. Inget hänger på färg.

Ark	16 elever, 8 par	24 elever, 12 par	30 elever, 15 par
Mitt blad, ett ark per elev	16	24	30
Hushållsbladet, ett ark per par	8	12	15
Varje klass	**24**	**36**	**45**
Facitkorten, fyra ark, en gång	4	4	4
Första klassen, korten på skärmen	**28**	**40**	**49**
Kuverten, fyra ark per par, en gång	32	48	60
Första klassen, kuverten på papper	**60**	**88**	**109**

Fördelning: A, B, C, D, A … Är paren färre än fyra väljs A och B först, eftersom de två bär lektionens huvudfrågor. Är antalet udda blir ett par tre personer. Paren läser korten på skärmen, och öppnar baksidan först när läraren säger till. Väljer du kuverten ligger korten i ordning och tas upp ett i taget. Facitkorten och kuverten används igen.

Den kortare vägen, 60 minuter

Sparar 15 minuter utan att någon genomgång tas bort.

Steg	75 min	60 min	Det här ändras
1. Gissa först	3	3	Inget.
2. Så funkar ett hushåll	13	11	Paren läser hushållet hemma eller före lektionen.
3. Priserna, 2022	13	11	Du läser nyheten på en minut. Pilen väntar.
4. Räntan, 2023	12	10	Du läser nyheten på en minut. Pilen väntar, frågorna står kvar.
5. Jobben, 2024	12	10	Du läser nyheten på en minut. Alla pilar dras när paren har räknat klart.
6. Slutkortet, 2025	3	3	Inget.
7. Fyra hushåll	11	6	Hoppa över par till par och *Är det bara att spara?* Ta *Varför så olika?* och Tove och Samir.
8. Mina regler	8	6	Två regler.
Summa	**75**	**60**	

Kortare än 60 minuter

Är passet under 60 minuter: bryt efter runda 2. Frågan Vem märker det? är ett naturligt slut, och nästa pass börjar med runda 3.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus, 75 minuter, klockslagen från lektionens start

0:00
till 0:03

Steg 1. Enskilt, sedan helklass. Mitt blad, framsidan

Gissa först

Säg, bild 2

Innan vi börjar ska ni få gissa. Hur många vuxna av hundra tror ni klarar tre enkla frågor om ränta, inflation och att sprida sina risker? Skriv en siffra på bladet, och ringa sedan in vem du tror bestämmer mest över hur mycket pengar ett hushåll har kvar.

Säg sedan, bild 3

Svaret är 46 av 100. Finansinspektionen frågade 1 726 vuxna 2026, och bland dem under 30 år var det något färre som klarade alla tre.

Du gör

Paren är bildade och har korten till sitt hushåll. Dela ut Mitt blad, ett per elev.

Visa bild 2. Två minuter.

Visa bild 3 och säg svaret.

Eleverna gör

Skriver namn.

Skriver en siffra i rutan.

Ringar in vem som bestämmer mest.

Kroken

Svaret slår hål på tanken att det här är något man redan kan. Samma fråga kommer tillbaka i steg 8.

0:03
till 0:06

Steg 2. Helklass, tavlan

Orden och kretsloppet

Säg, bild 4 och 5

Det behövs fyra ord innan spelet börjar. Ett hushåll är de som bor ihop och delar på pengarna. Ränta är priset för att låna pengar: sparar du får du ränta, lånar du betalar du ränta. Amortering betyder att betala tillbaka en del av lånet. Och buffert är pengar som finns kvar när något oväntat händer. Allt det här hänger ihop. Ni jobbar på företagen och får lön, och lönen handlar ni för på företagen. Banken lånar ut pengar och tar ränta. Staten tar skatt och betalar stöd. Och Riksbanken styr räntan i hela landet. En pil visar vem som gjorde något med vem, och på pilen skriver vi ett ord.

Du gör

Visa bild 4 och bild 5. Tre minuter.

Eleverna gör

Lyssnar. Orden står också på hushållsbladet.

Kretsloppet

Riksbanken står intill Bankerna. Eleverna drar pilarna för hand.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus: exempelrundan med Sam

0:06
till 0:11

Steg 2. Helklass, tavlan

Sam, 2021

Säg, bild 6: nyheten och valet

Nu spelar jag en hel runda på tavlan, i samma ordning som ni sedan gör den. Det här är Sam, som är ensam vuxen, och alla belopp är exempel. Det är 2021 och räntorna är låga. Sams mobil har gått sönder. Väg 1 är en ny mobil för 6 000 kr. Väg 2 är en lagad skärm för 1 500 kr, men den kan gå sönder igen. Det vi tar ställning till är om man ska betala mer nu för att slippa oroa sig, eller spara pengarna och ta risken. Det finns inget rätt svar, men ni ska kunna säga varför. Räck upp handen för den väg ni väljer. Vi tar väg 1 nu, så att alla räknar samma sak. Vi valde ny mobil eftersom Sam behöver den till jobbet. Det vi inte kan veta är hur länge en lagad skärm håller.

Säg, bild 7: året

Nu vänder jag kortet. Sam hade 20 000 kr på kontot när året började, lånet är 300 000 kr och årets ränta är 1,4 procent. Först räknar vi räntan i månaden. 1,4 procent är 0,014, så det blir 300 000 gånger 0,014, delat med 12, gånger 0,7. Det blir 245, och avrundat till hela hundratal 200 kr. Kvar är 3 500 minus 200, alltså 3 300. Gånger 12 blir 39 600. Den nya mobilen drar 6 000. Kontot blir 20 000 plus 39 600 minus 6 000, alltså 53 600. 0,7 står där för att staten ger tillbaka 30 procent av låneräntan. Hade Sam sparat i stället hade staten tagit 30 procent i skatt på sparräntan. Därför står 0,7 på alla blad. Och har ni bara sparande lägger ni räntan till Kvar i stället.

Du gör

Spela hela rundan. Sex minuter. Ta dig tid: det här är genomgången, och den sparar tid sedan.

Du ringar in väg 1, oavsett hur klassen röstar.

Eleverna gör

Röstar med handuppräckning.

Följer räkningen.

Sams månad 2021

Inkomst efter skatt	25 000
Boende	9 000
Mat	3 000
Övrigt	9 000
Amortering	500
Kvar före räntan	3 500

Räkningen

Räntan	200
Kvar	3 300
Gånger 12	39 600
Val och händelser	−6 000
Kontot	53 600

Sam finns bara här

Sam finns inte i spelet, och valet finns inte på något kort.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus: pilen och ert hushåll

0:11
till 0:12

Steg 2. Helklass, tavlan

Sam, pilen och nästa år

Säg, bild 8

Nu drar jag en pil från Hushållen till Företagen och skriver köper mobil, för pilen visar vem som gjorde något med vem. Sams utgift är affärens inkomst, glöm inte det. Nästa år börjar ni med det konto ni slutade på, 53 600 kr, och på nästa kort står det vad som hände med ett val ni gjorde. Vad tror ni: är Sams konto bra eller dåligt?

Du gör

Dra pilen. Fråga om Sams konto.

Eleverna gör

Svarar på frågan om kontot.

Sams konto?

Det beror på vad Sam vill och vad som händer sedan.

0:12
till 0:16

Steg 2. I par, hushållsbladet

Ert hushåll

Säg, bild 9

Nu får ni ert hushåll. De är påhittade, men priserna och räntorna är verkliga. Läs om hushållet, skriv startkontot högst upp på räknebladet och ringa in målet, för det är det ni spelar för. Golvet betyder att kontot inte får gå under 0 när året är slut. Går det under 0 ringar ni in det och spelar vidare. Och kom ihåg att inget val är facit. Facit visar vad som hände just de här åren, inte vad som var klokt.

Du gör

Dela ut hushållsbladet, ett per par, med samma bokstav som korten.

Visa bild 9. Fyra minuter.

Eleverna gör

Läser om sitt hushåll.

Skriver startkontot högst upp på räknebladet.

Ringar in målet.

Skriver sitt hushåll på Mitt blad.

Inget är facit

Facit visar vad som hände, inte vad som var klokt. Frågor om hushållen står på sidan 14.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus: runda 1

0:16
till 0:29

Steg 3. I par, kort 1 och räknebladet

Runda 1: Priserna, 2022

Säg, bild 10: Allt blir dyrare

Nu är vi i 2022, och under året blir nästan allt dyrare. Maten kostar i snitt 11 procent mer än året före, och drivmedel 35 procent mer. Elen är dyrast på länge, och mot slutet av året är priserna 10 procent högre än ett år tidigare. Det kallas inflation. Företagen sätter priserna, och när el och transporter blir dyrare för dem hamnar mycket av det i priset. Lönerna stiger också, men bara knappt 3 procent, så lönen köper alltså mindre än förra året. Det kallas att köpkraften faller. Öppna kort 1 nu, men vänd inte förrän jag säger till.

Säg när paren har valt, bild 11

Nu ser ni årets ränta, och det är den ni räknar med. Vänd kortet och räkna året. Kontot ska bli ett av talen på kortet.

Säg, bild 12

Dra en pil på kretsloppet. Vem gjorde något med er i år? Skriv ett ord på pilen.

Du gör

Läs nyheten. Två minuter.

Gå runt medan paren väljer. Fem minuter.

Visa årets ränta. Fem minuter.

Pilen. En minut.

Stämmer inte kontot: kontrollera att räntan står som decimaltal, 2,2 procent är 0,022, och 0,7.

Eleverna gör

Läser kort 1 tillsammans.

Ringar in sin väg på räknebladet och skriver en mening.

Vänder kortet först när du säger till.

Räknar året och kontrollerar mot kontona på kortet.

Drar minst en pil och skriver ett ord på den.

Begreppen

Inflation: priserna stiger.
Köpkraft: vad du kan köpa för dina pengar.

När du går runt

Hjälp med frågan: *Vad får ni, och vad betalar ni för det?*

Pilen

Företagen → Hushållen: priser

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus: runda 2

0:29
till 0:41

Steg 4. I par, kort 2 och räknebladet

Runda 2: Räntan, 2023

Säg, bild 13: Riksbanken slår till

Nu är det januari 2023, och inflationen är för hög. Riksbanken har ett mål, att priserna ska stiga med 2 procent om året, och därför har den höjt styrräntan från 0 till 2,50 procent på ett år. Styrräntan är Riksbankens viktigaste ränta. Den påverkar vad bankerna betalar för pengar, och därmed vad våra lån kostar. Riksbanken räknar med att dyrare lån gör att vi köper mindre, och då går det inte att höja priserna lika mycket. Öppna kort 2 nu, och vänd inte förrän jag säger till.

Säg när paren har valt, bild 14

Styrräntan nådde 4,00 procent i september. Nu får ni vända kortet och räkna året. Kontot ska bli ett av talen på kortet.

Säg, bild 15

Dra en pil på kretsloppet. Vem gjorde något med er i år? Skriv ett ord på pilen. Och sedan: vem fick lägre Kvar i år, vad gör ni då, och vem märker det?

Du gör

Läs nyheten. Två minuter.

Gå runt medan paren väljer. Fem minuter.

Visa årets ränta. Tre minuter.

Pilen. En minut, sedan en minut för frågorna.

Fråga efter pilen: *Vem fick lägre Kvar i år? Vad gör ni då? Vem märker det?*

Eleverna gör

Samma gång som i runda 1, med kort 2.

Väljer väg, vänder, räknar och drar pilen.

Begreppen

Styrränta: räntan Riksbanken bestämmer. Den styr hur dyra lån blir.
Rörlig ränta: räntan kan ändras var tredje månad.
Bunden ränta: räntan är låst en bestämd tid.

Vem märker det?

Eleverna ska själva säga att någon annan säljer mindre. Det är bron till runda 3.

Lite ränta?

Noah och Hanna och Yusuf kan se att räntan inte gör mycket för dem. Bra: fråga varför.

Pilarna

Bankerna → Hushållen: ränta
Staten → Hushållen: ränteavdrag
Finns inget lån, som hos Hanna och Yusuf, blir pilen från Bankerna sparränta, och pilen från Staten skatt.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus: runda 3

0:41
till 0:53

Steg 5. I par, kort 3 och räknebladet

Runda 3: Jobben, 2024

Säg, bild 16: Det ni sparade in var någon annans försäljning

Nu är det 2024, och dyrare lån och högre priser har gjort att hushållen drar ned. Deras köp minskade fem kvartal i rad, lika länge som i krisen 1992 till 1993. Bostadsbyggandet har fallit med en fjärdedel. Det ni sparar in är någon annans försäljning. Företag som säljer mindre behöver färre anställda, och fler får varsel, alltså ett besked om att jobbet kanske försvinner. Bygg, tillverkning och handel står för en stor del. 2024 går över 10 000 företag i konkurs. Ungefär sex av tio som varslas sägs upp, och den som har a-kassa får en del av lönen. I år står ni inför ett svårt val, för det som är klokt för kontot är inte alltid det ni vill med era liv. Öppna kort 3 nu, och vänd inte förrän jag säger till.

Säg när paren har valt, bild 17

Nu ser ni årets ränta, och det är den ni räknar med. Vänd kortet och räkna året. Kontot ska bli ett av talen på kortet.

Säg, bild 18

Dra en pil på kretsloppet. Vem gjorde något med er i år? Skriv ett ord på pilen.

Du gör	Eleverna gör
Läs nyheten. Två minuter.	Samma gång som i runda 1, med kort 3.
Gå runt medan paren väljer. Fem minuter.	Väljer väg, vänder, räknar och drar pilen.
Visa årets ränta. Fyra minuter.	
Pilen. En minut.	

Begreppen

Varsel: besked om att jobbet kanske försvinner.
A-kassa: pengar du får om du blir av med jobbet, om du är medlem.

Tänk på

Här har vissa par ont om pengar. Säg inte vad som är klokt. Fråga: *Vad vill hushållet? Vad klarar kontot?*

Pilarna

Hushållen → Företagen: köper mindre
Företagen → Hushållen: varsel
Staten → Hushållen: a-kassa

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus: slutkortet och par till par

0:53
till 0:56

Steg 6. I par, slutkortet och räknebladet

Slutkortet, 2025

Säg, bild 19

Nu är inflationen nere, och Riksbanken har sänkt räntan under hela året, till 1,75 procent i oktober. Öppna slutkortet och räkna sista året. Skriv kontot på räknebladet och ringa in om golvet höll och om ni nådde målet.

Du gör	Eleverna gör
Visa bild 19, med årets ränta.	Räknar 2025.
Gå runt med facitkortet för hushållet.	Skriver kontot på räknebladet.
	Ringar in: Höll golvet? Nådde ni målet?

Vanligaste felet

Att glömma Val och händelser.

0:56
till 1:00

Steg 7. Par till par, sedan helklass

Fyra hushåll, samma beslut

Säg, bild 20

Vänd er till paret bredvid, som har ett annat hushåll, och berätta. Vilket var ert svåraste val, och vad hände? Sedan räcker ni upp handen: vilka gick under golvet, och vilka nådde målet?

Du gör	Eleverna gör
Tre minuter par till par.	Berättar för paret bredvid, som har ett annat hushåll.
En minut handuppräckning.	Räcker upp handen.

Varför par till par?

Så får alla veta vad som hände de andra hushållen. Det behövs till reglerna: *Det såg jag när …* får handla om det paret bredvid berättade.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus: varför så olika?

1:00
till 1:04

Steg 7. Helklass, tavlan

Varför så olika? Gjorde Tove och Samir fel?

Säg, bild 21

Det här är fyra hushåll och samma beslut i Riksbanken. Den mörka linjen visar hur det kunde gå, och de grå linjerna är de andra sju vägarna. Varje ruta har sin egen skala. Varför blev det så olika?

Säg, bild 22

Titta på Tove och Samir. De bytte pumpen, behöll räntan och sökte jobb i yrket. Vad visste de den dagen, och vad kunde de inte veta?

Säg, bild 23

Ni kan tycka att de borde ha bundit räntan, men titta här. Inget val var facit, det såg bara ut så det här året. Sedan har vi motbilden, Hanna och Yusuf som valde fonden. Gick det bra för att de valde rätt?

Du gör	Eleverna gör
Visa bild 21. Två minuter.	Tittar på tavlan och svarar.
Visa bild 22 och sedan bild 23. Två minuter.	Säger vad de såg i sitt hushåll.

Konto är inte förmögenhet

Tove och Samir har amorterat, och Hanna och Yusufs fall 2024 är inte en förlust, pengarna blev ett hus.

Varför så olika?

Lån eller inte, hur stort lån, marginal, jobb. Den som sparade fick lite mer i ränta men förlorade köpkraft. Linnea har cirka 900 kr kvar i månaden i snitt, Hanna och Yusuf 9 800 kr. Hennes bästa och sämsta väg skiljer 29 400 kr, deras 190 000 kr.

Tove och Samir

De bytte pumpen, behöll den rörliga räntan och sökte jobb i yrket. Banken hade godkänt dem. Pumpen var gammal och elen dyr. Rörlig ränta var billigast just då, men inte säkrast. Tre månaders väntan hade de klarat. Det tog sex. Då går kontot till –16 500 kr 2024.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus: spara, läget i dag

1:04
till 1:06

Steg 7. Helklass

Är det bara att spara?

Säg, bild 24

Då blir nästa fråga: är det bara att spara? Och är det säkra alltid det kloka?

Du gör

Visa bild 24. Två minuter.

Eleverna gör

Svarar med exempel ur hushållen.

Stödsvar

För Linnea kostar varje val mer: hon har inget över att ta av. Yusuf stannade på den trygga firman, och den gick i konkurs. Noah kunde ta det säkra jobbet och missa utbildningen.

1:06
till 1:07

Steg 7. Helklass

Läget i dag och lektionsfrågan

Säg, bild 25

Sedan spelet slutade har två saker hänt. Staten sänkte momsen på mat från 12 till 6 procent i april 2026, och maten blev 5,5 procent billigare på en månad. Och den 4 november 2026 höjde Riksbanken styrräntan igen, till 2,00 procent. Enligt Riksbanken är fler höjningar sannolika, och skälen är andra än 2022: starkare konjunktur, störningar från kriget i Mellanöstern och svagare krona. Vad borde Tove och Samir göra i dag?

Säg, bild 26

Så då är vi tillbaka vid frågan från början. Vem bestämmer över hushållets pengar?

Du gör

Visa bild 25. Den är daterad 6 november 2026.

Visa bild 26. En minut för båda bilderna.

Eleverna gör

Lyssnar och svarar.

Stödsvar

Ingen ensam. Företagen sätter priserna, Riksbanken styrräntan, bankerna låneräntan, arbetsgivarna jobben och staten stöden. Hushållet bestämmer hur rustat det är. Hur mycket det går att rusta sig beror på var man startar.

Har läget ändrats?

Se Om läget har ändrats på sidan 16.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Manus: Mina regler för livet

1:07
till 1:15

Steg 8. Enskilt, Mitt blad, baksidan

Mina regler för livet

Säg, bild 27

Nu ska du skriva egna regler. Läs Fyra saker att veta, och skriv sedan en regel för varje läge. Välj en av reglerna och skriv vad du såg hända, och när den inte gäller. Du bestämmer själv om du lämnar in dem. Sist ringar du in igen vem som bestämmer mest.

Du gör	Eleverna gör
Visa bild 27. Åtta minuter.	Läser Fyra saker att veta.
Låt eleverna skriva i lugn och ro.	Skriver en regel för varje läge.
	Väljer en regel och skriver de två raderna under.
	Ringar in igen.

Varför tre lägen?

Då blir reglerna olika, och de gäller något eleven faktiskt möter. Den sista raden hindrar regeln från att bli en slogan.

Exempel, visa högst ett

När någon erbjuder mig att betala senare ska jag räkna ut vad det kostar totalt. Det såg jag när Noah delade upp körkortet och det kostade 5 000 kr mer. Men det gäller inte alltid, eftersom körkortet gav honom jobb.

Bedömningsstöd

Bedömningen är formativ. Läs reglerna hos dem som lämnar in, inte kontona. Hur det gick i spelet säger inget om vad eleven kan.

Grund	Utvecklat	Välutvecklat
Ger en regel och ett exempel ur spelet. Förklarar med egna ord ett begrepp.	Regeln förklarar ett samband, till exempel mellan ränta och konsumtion, och eleven ser när den inte gäller.	Regeln sätter hushållet i ett större samband: vem som vinner och förlorar, varför en regel inte är möjlig för alla, och vad som ligger utanför hushållets kontroll.

En stark elevtext, regeln

När jag får mitt första jobb ska jag gå med i a-kassan. Det såg jag när Noah sa upp den och fick 510 kr om dagen. Men det gäller inte alltid, eftersom pengarna inte räcker för alla och den som aldrig blir arbetslös får inget tillbaka.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Svar och stöd

Facit. Ett facitkort per hushåll visar alla åtta vägarna. Slår kontot fel med ett jämnt belopp har paret troligen glömt ett val. Fel med hundratal: avrundning, låt det vara om inte golvet påverkas.

Vad som händer i klassen

Hushåll	När målet	Under golvet	Det att lyfta
A Tove och Samir	4 av 8 vägar	2 av 8	Vägen med goda skäl går under golvet 2024: −16 500 kr
B Linnea	4 av 8	1 av 8	Cirka 900 kr kvar i månaden i snitt. Varje val kostar henne mer
C Noah	5 av 8	1 av 8	Utan a-kassa och utan körkort går det inte att börja på utbildningen
D Hanna och Yusuf	4 av 8	0 av 8	Den trygga firman gick i konkurs. Köpet lämnade 5 400 kr på en av vägarna

Vanliga elevfrågor

Varför blev allt dyrare 2022?

Energi och transporter blev mycket dyrare, och företagen tog ut det i priset. Inflationen var hög i hela världen. Mer än så behöver lektionen inte.

Är a-kassa samma sak som facket?

Nej. A-kassan försäkrar inkomsten, facket förhandlar och stöttar. Man kan vara med i en a-kassa utan att vara med i facket.

Vad händer om man inte kan betala bolånet?

Banken kan ge uppskov och uppehåll i amorteringen. Går det inte: banken kan till slut kräva att huset säljs.

Tjänar inte företagen på att höja priserna?

Vissa gör det, andra får lägre vinst när kostnaderna stiger. Det avgör inte spelet.

Vad är Övrigt?

Det står på hushållsbladet, under Orden i spelet.

Kan man inte välja något tredje?

Jo, i livet. Skriv det på raden Hellre hade vi. Spelet räknar två vägar.

Varför 170 000 kr för Hanna och Yusuf?

Det är deras mål, ett exempel. Linneas mål är lägre eftersom hennes läge är ett annat. Fråga: är det rättvist att jämföra målen?

Varför räknas inte studielånet?

Målet gäller pengar på kontot. Men skulden finns, och Noah börjar med den.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Saklighet och känsliga samtal

Pengar är nära

I klassen finns elever vars familjer har det som Linnea, har en förälder som blivit av med jobbet eller har skulder. Fråga aldrig hur det är hemma. Alla svar handlar om hushållen på korten.

Ingen moralkaka

Säg aldrig att de som har det svårt har valt fel. Lektionen visar motsatsen.

Politik

Om eleverna frågar om staten borde ha gjort mer, om räntebeslut eller stöd: redovisa flera perspektiv. Riksbanken är självständig från regeringen. Lektionen tar inte ställning till om räntehöjningarna var rätt.

Elever som vill veta vad som var rätt

Det finns inget rätt svar på valen. Facit visar vad som hände, inte vad som var klokt.

Fond i D2

Lektionen ger inga råd om sparande. Det som hände 2023 säger inget om nästa år.

Vad som är verkligt

Räntor, inflation, el, hyresförändring, elstödets satser, regler för bolån och a-kassa, tillägget till bostadsbidraget och studiemedel är verkliga. Hushållen är påhittade. Inkomster, huspris, pump, bil, bostadsbidragets belopp, skador, körkort, extrajobb och radhus är exempel. Reglerna för a-kassan i spelet är de som gällde till 30 september 2025.

Reglerna i dag

Från 1 oktober 2025 bygger a-kassan på inkomst. Du behöver ha varit medlem minst 12 månader för 80 procent, 6 till 11 månader ger 60 procent, och kortare tid eller inget medlemskap 50 procent. Högsta inkomsten som räknas är 34 000 kr i månaden. Du måste ha fyllt 20 år.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Förenklingar i spelet

Rörlig ränta är årets snitt. Bara Hanna och Yusufs 200 000 kr ger sparränta. Kostnaden för att gå under golvet räknas inte. Karensdagar i a-kassan räknas inte. Skatten är 2026 års tabell också för tidigare år. Fonden räknas utan skatt och utdelning. 2025 ligger det halverade avdraget för konsumtionslån i raden Inkomst, därför står 0,7 kvar på alla kort. Lön följer hela ekonomins löneutveckling. Beräkningarna är prövade med ändrade löner och annan elförbrukning: Tove och Samirs väg går under golvet i alla prövningar, men hur många vägar som når målet ändras. Hushållen är konstruerade: de visar att något kan hända, inte hur vanligt det är.

Om läget har ändrats

Det sista steget ska vara daterat. Lektionen håller, eftersom spelet är ett avslutat förlopp. Läget i dag står på bild 25, daterad 6 november 2026.

Om	Gör
Riksbanken har ändrat styrräntan sedan 4 november 2026	Byt talet på bild 25 och i talmanuset till det aktuella, ur riksbank.se. Frågan står kvar: *Vad borde Tove och Samir göra i dag?*
Räntan har sänkts	Säg: *Nu går det åt andra hållet. Vem vinner på det?*
Matmomsen har gått tillbaka till 12 procent (planerat efter 31 december 2027)	Säg det. Ta bort *i april 2026* om det inte längre är aktuellt
Reglerna för a-kassan eller lån har ändrats	Ändra stycket *Reglerna i dag*. Spelet står kvar, det gäller 2022 till 2025

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar

Källor och bildlicenser

Uppgifterna är kontrollerade 6 november 2026. Räntor, inflation, stöd och regler är verkliga, hushållen och deras belopp är exempel.

Riksbanken. Styrräntan, räntebesluten 2022 till 2026 och Vad är styrräntan? riksbank.se/sv/penningpolitik/

SCB. Hushållens räntor, inflationen (KPIF), hyror, el, arbetslöshet och fastighetspriser. Kommentarer till BNP-beräkningarna fjärde kvartalet 2023. scb.se

Finansinspektionen. Grundfrågorna om privatekonomi (augusti 2026). Den svenska bolånemarknaden och Svenska bolån 2025. fi.se

Konsumentverket. Hushållskostnader 2022, inkasso och betalningsanmärkningar. konsumentverket.se

Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet. Löneutvecklingen. mi.se

Försäkringskassan och regeringen. Elstödet, matmomsen och reglerna för bolån 2026. regeringen.se

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen. Ersättningsnivåer och den nya arbetslöshetsförsäkringen från 1 oktober 2025. iaf.se

Skatteverket. Skattetabell 32 för 2026 och avdrag för ränteutgifter. skatteverket.se

Kronofogden och Integritetsskyddsmyndigheten. Hur länge en betalningsanmärkning ligger kvar. kronofogden.se

Arbetsförmedlingen och Tillväxtanalys. Arbetsmarknadsutsikterna 2024, varsel och konkurser. tillvaxtanalys.se

CSN. Studiemedel 2025. csn.se

Konsumenternas. Hemförsäkring och ränteskillnadsersättning. konsumenternas.se

Riksdagen. Lagen om anställningsskydd, lagen om arbetslöshetsförsäkring, förordningarna om elstöd och konsumentkreditlagen. riksdagen.se

EFN. Börsens utveckling, Nasdaq-data i andra hand. efn.se

Skolverket. Lgr22 och Gy25, samhällskunskap. skolverket.se

Bilder och licenser

Figurerna. Open Peeps, Pablo Stanley, CC0 1.0. Omfärgade av Didaktikstudion.

Omslagsbilden. Foto ur Adobe Stock, nummer 306480893. Bilden används på Mitt blad och omfattas inte av lektionens CC-licens.

Presentationens omslag. ”Houses above Gamlestan in Lysekil 2”, foto: W.carter, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0), beskuren. Bilden har sin egen licens och omfattas inte av lektionens CC-licens.

Kurvorna. Räknade ur spelets belopp av Didaktikstudion. Kurvorna är data, ingen illustration.

Materialet. Didaktikstudion, CC BY-NC-SA 4.0. Fri att använda, dela och anpassa i undervisning.

Fri att använda, dela och anpassa i undervisning. CC BY-NC-SA 4.0.
didaktikstudion.se/hushallets-pengar